

УДК 373.3/.5.016:78

DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_2-6-13

ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

І. М. Боднарук

ORCID 0000-0002-2157-9491

У статті досліджується проблема творчого розвитку особистості учня в аспекті його залучення до художньо-творчої діяльності на уроках музичного мистецтва. З'ясовано, що творчість являє собою індивідуальну або колективну діяльність людини, спрямовану на створення якісно нових, невідомих раніше духовних чи матеріальних цінностей. Відмічається, що художньо-творча діяльність відноситься до специфічного виду естетичної діяльності, продуктом якої є твори мистецтва. Новизна, яка виникає в результаті художньо-творчої діяльності, може мати об'єктивний або суб'єктивний характер. Наголошується, що дитяча творчість на уроках музичного мистецтва являє собою пізнавально-пошукову мистецьку практику. Така творчість цінна тим, що школярі самі відкривають для себе щось нове, раніше невідоме їм у світі музики. Важливість цієї творчості полягає в тому, що вона виступає одним із показників зростання творчих можливостей дитини. Визначено педагогічні умови організації художньо-творчої діяльності учнів на уроках музичного мистецтва: врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, їх систематичне залучення до різних видів художньо-творчої діяльності, забезпечення поетапної підготовки учнів до художньо-творчої діяльності, активізацію та стимулювання їх творчих проявів. Реалізація цих умов дозволить учителю музичного мистецтва значно посилити ефективність такої діяльності, емоційно налаштувати дітей на творчість і надати їм впевненості у своїх силах.

Ключові слова: *творчість, художньо-творча діяльність, мистецька освітня галузь, вчитель музичного мистецтва, педагогічні умови, творчі завдання.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В сучасних умовах реформування вітчизняної системи освіти продовжується пошук нових методичних підходів до викладання предметів мистецької освітньої галузі, і, зокрема, проведення уроків музичного мистецтва. Це, насамперед,

пов'язано з упровадженням компетентнісного підходу до змісту та організації художньо-естетичного процесу у закладах загальної середньої освіти. Відповідно до реалізації державної концепції Нової української школи (НУШ), мистецька освіта школярів передбачає формування у них комплексу метапредметних ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, який забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості. Такі реформи покликані розвивати художньо-образне, асоціативне мислення школярів у процесі художньо-творчої діяльності через музичне, образотворче та інші види мистецтва. Ефективне педагогічне керівництво цим процесом сприятиме розширенню досвіду спілкування та співпраці учнів, їх самовираженню у різних видах художньо-творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням, пов'язаним з художньо-творчим розвитком особистості, присвячена значна кількість наукових публікацій. Досить глибоку розробку проблеми творчості можна знайти у філософських працях Г. Гегеля, І. Канта, Г. Сковороди, І. Франка; психологічних дослідженнях Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, В. Моляко, В. Петрушина, С. Рубінштейна, Б. Теплова; педагогічних працях Я. Коменського, Й. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших. Більшість науковців приходять до спільної думки про те, що особистість людини найінтенсивніше формується у період шкільного навчання, а залучення дитини до художньої діяльності у молодшому шкільному віці позитивно впливає на подальший розвиток її творчих та інтелектуальних здібностей.

Провідні вітчизняні вчені у галузі музичної освіти (Л. Арістова, О. Гумінська, Л. Масол, Е. Печерська, О. Ростовський, В. Черкасов та інші) у своїх дослідженнях підкреслюють, що на уроках музичного мистецтва (або уроках мистецтва) важливе місце має займати художньо-творча діяльність учнів, адже вона сприяє розвитку мислення, уяви, творчих здібностей; дозволяє школярам повноцінно сприймати різні мистецькі твори. Науковці також надають багато корисних методичних порад щодо організації такої діяльності. Надзвичайно важливим ми вважаємо твердження Л. Масол (2019) про те, що сьогодні «спрямованість мистецької освіти стає подвійною: з одного боку вона націлена на естетичну соціалізацію школярів, з другого – на їхню художньо-творчу самореалізацію» (с. 42).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Водночас, варто зазначити, що кількість різних видів художньо-творчої діяльності учнів сама по собі не визначає успіху у

вирішенні завдань мистецької освітньої галузі. Для цього потрібна якісна методична підготовка сучасного вчителя музичного мистецтва, комплексний підхід педагога до організації художньо-творчої діяльності, щоб кожен урок був невід'ємною ланкою цілісного освітнього процесу.

Мета статті – конкретизувати сутність художньо-творчої діяльності учнів і виділити основні педагогічні умови організації такої діяльності на уроках музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Творчість являє собою індивідуальну або колективну діяльність людини, що спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних чи матеріальних цінностей.

Художньо-творча діяльність відноситься до специфічного виду естетичної діяльності, продуктом якої є твори мистецтва. Всі вони адресовані людині, яка може їх сприймати, якщо розуміє мову того чи іншого виду мистецтва, та оцінювати. Людина може творити за законами краси в будь-якій галузі мистецтва тільки тоді, коли має здатність до певного виду діяльності. Так, щоб творити прекрасну музику (а також її виконувати та слухати), необхідно мати здатність до сприймання музичного твору, а саме: відчуття висоти звуку, ритму, ладу, тембру, динаміки звуку, гармонії тощо (Сіваш, 2016, с. 153).

Новизна, яка виникає в результаті художньо-творчої діяльності, може мати об'єктивний або суб'єктивний характер. На думку В. Петрушина (2009), «суб'єктивна цінність продукту творчості має місце тоді, коли він новий не сам по собі, об'єктивно, а новий для людини, яка його вперше створила. В більшості випадків саме такими є зразки дитячої творчості в галузі малювання, ліплення, створення віршів і пісеньок» (с. 70). Важливість цієї творчості полягає в тому, що вона виступає одним із показників зростання творчих можливостей дитини.

Дитяча творчість на уроках музичного мистецтва являє собою пізнавально-пошукову мистецьку практику. Така творчість цінна тим, що діти самі відкривають для себе щось нове, раніше невідоме їм у світі музики. Залучення до художньо-творчої діяльності є потужним засобом впливу на розвиток особистості кожного школяра. Розглянемо ряд педагогічних умов, які можуть зробити цей процес більш ефективним.

Першочерговою умовою організації художньо-творчої діяльності є *врахування вчителем вікових та індивідуальних особливостей учнів*. Адже деякі школярі більш відкриті, їм властиві потреба в самовираженні та лідерські якості. Другі більш замкнуті, схильні до наслідування та часто підпорядковуються авторитету іншого. У дітей одного класу може бути

різний рівень розвитку музичних здібностей, пам'яті, умінь сприймати та виконувати музику. Варто пам'ятати, що розвиток творчих здібностей школярів відбувається лише тоді, коли вони отримують задоволення від самого процесу творчості; коли у повній мірі враховуються їх запити, смаки та інтереси.

Наступною умовою є *систематичне залучення учнів до різних видів художньо-творчої діяльності*. Така діяльність є однією із важливих змістових ліній мистецької освітньої галузі у сучасних типових освітніх програмах для початкової школи, розроблених авторськими колективами під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна для вітчизняних закладів загальної середньої освіти. Згідно з програмою О. Савченко (2019), «змістова лінія «Художньо-творча діяльність» націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення доквілля» (с. 51). Пропонований зміст навчання передбачає спів з дотриманням його основних правил; ознайомлення з нотною грамотою; гру на дитячих музичних інструментах; інсценізацію пісень, створення театралізованих образів; відтворення елементарних танцювальних елементів; голосові, пластичні, інструментальні імпровізації тощо.

Найелементарніший імпульс до творчості – це зацікавити дітей винаходом власної інтерпретації музичного твору, підголосків і варіантів наспіву, власного варіанту інсценізації пісні, власного елементарного інструментального супроводу, власної вправи для розспівування тощо (Гумінська, 2008, с. 54).

Свої творчі здібності діти можуть яскраво проявити при виконанні різних завдань творчого характеру. Науковці виділяють літературні, образотворчі, пластичні та музичні творчі завдання, пов'язуючи їх зі співом, слуханням музики, вивченням музичної грамоти, грою на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічними рухами. Корисні поради щодо методики використання таких завдань можна знайти у працях О. Гумінської (2008), Л. Масол (2019), Е. Печерської (2001) та інших науковців.

Реалізація основних завдань мистецької освітньої галузі вимагає від сучасного вчителя дотримання інтегрованого підходу у навчанні. На уроках музичного мистецтва (або уроках мистецтва) він може бути реалізований через систему творчих завдань інтегративного типу: графічно зобразити звуковисотний рух мелодії (лінія-стрибок, лінія-хвиля, лінія-сходинки); добрати кольорову гаму, що відповідає музичним тембрам, образам і

настроєм; відобразити музичну форму (варіації, fuga, канон, рондо) у вигляді графічних символів, аплікацій; розкрити драматургію музичного твору засобами кольору та фігур відповідної форми; створити мелодію на вірш, або навпаки, до поспівки-мотиву заримувати певні слова; уявити костюми персонажів музичного твору та намалювати їх; намалювати ілюстрації до дитячих пісень, казок; передати за допомогою жестів, пантоміми, танцювальних рухів характери персонажів картини, героїв казки, образів програмної музики тощо.

Ще однією важливою педагогічною умовою ми вважаємо *забезпечення поетапної підготовки учнів до художньо-творчої діяльності*. Творчі завдання для школярів учителю музичного мистецтва варто подавати у три етапи: 1) власний показ імпровізованого вирішення створеної ситуації; 2) поступове перенесення акценту активності на учня й побудова завдань на прийомі підказки; 3) поступове підведення школярів до самостійного виконання творчих завдань. Водночас, педагог має постійно збагачувати музичні враження учнів, вчити їх розуміти особливості музичної мови, знайомити школярів із різними способами творчих дій. Накопичений учнями досвід буде поступово створювати надійне підґрунтя для їх успішного творчого розвитку.

До педагогічних умов організації художньо-творчої діяльності варто також віднести *активізацію та стимулювання творчих проявів учнів*. Для цього вчитель може розробляти та пропонувати школярам виконувати на уроці серії творчих завдань різного рівня складності; частіше використовувати проблемні, ігрові, інтерактивні методи навчання, метод мистецьких проєктів тощо. Стимулювати творчість учнів допоможуть методи схвалення, заохочення, створення ситуацій успіху, демонстрації кращих зразків дитячої творчості.

Заохочуючи дітей, вчитель піднімає їх емоційний тонус, створює обстановку невимушеності. Це особливо важливо для тих учнів, які відчують невпевненість і боязкість при виконанні творчих завдань (Ростовський, 2011, с. 467).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розвиток творчих здібностей школярів є одним із важливих завдань сучасної музичної освіти. Вирішенню цього завдання сприяє художньо-творча діяльність учнів на уроках музичного мистецтва. Організація художньо-творчої діяльності на основі виділених нами педагогічних умов, дозволить вчителю значно посилити її ефективність, емоційно налаштувати дітей на творчість і надати їм впевненості у своїх силах.

Подальший науковий пошук може бути спрямований на дослідження питань, пов'язаних з особливостями організації художньо-творчої діяльності учнів у процесі позакласної музично-виховної роботи.

Література

1. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 104 с.
2. Масол Л. М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 208 с.
3. Петрушин В. И. Музыкальная психология: учеб. пособие для вузов. 3-е изд. Москва : Академический Проект; Гаудеамус, 2009. 400 с.
4. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 272 с.
5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
6. Сіваш Т. Художньо-творча діяльність як освітньо-виховний феномен. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: зб. матер. наук.-практ. конф. виклад. і студ. інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 6–8 квіт. 2016 р.). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 152–154.
7. Типова освітня програма для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти (кер. авт. колективу О. Я. Савченко). 2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 21.05.2021).

References

1. Huminska, O. O. (2008). *Uroky muzyky v zahalnoosvitnii shkoli: metod. posib. [Music lessons in general school: training manual]*, 104. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan (ukr).
2. Masol, L. M. (2019). *Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanoho kursu "Mystetstvo" u 1-2 klasakh na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu: navch.-metod. posib. [The New Ukrainian School: teaching methodology of "Art" integrated course in the 1st and 2nd grades on the basis of the skills approach: training manual]*, 208. Kyiv: Heneza (ukr).
3. Petrushin, V. I. (2009). *Muzykalnaya psikhologiya: ucheb. posobie dlya vuzov. 3-e izd. [Music psychology: training manual for higher education. 3rd ed.]*, 400. Moscow: Akademicheskij Proekt; Gaudeamus (rus).
4. Pecherska, E. P. (2001). *Uroky muzyky v pochatkovykh klasakh: navch. posib. [Music lessons in primary school: training manual]*, 272. Kyiv: Lybid (ukr).
5. Rostovskiy, O. Ya. (2011). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity: navch.-metod. posib. [Theory and methods of music education: training manual]*, 640. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan (ukr).

6. Sivash, T. (2016). Khudozhno-tvorcha diialnist yak osvitho-vykhovnyi fenomen [Artistic and creative activity as an educational phenomenon]. *Actual problems of preschool and primary education in the context of European educational strategies: Proceedings of the conference of faculty and students of the Institute of Pedagogy, Psychology and Art* (Vinnytsia, Vinnytsia M. Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 6-8 April 2016), 5, 152-154. Vinnytsia: TOV "Nilan-LTD" (ukr).
7. Savchenko, O. Ya. (2019). *Typova osvithnia prohrama dlia 1-2 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [The typical educational program for 1st and 2nd grades of general secondary education institutions]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (date of appeal: 21.05.2021) (ukr).

ОРГАНИЗАЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

И. Н. Боднарук

В статье исследуется проблема творческого развития ученика в аспекте его привлечения к художественно-творческой деятельности на уроках музыкального искусства. Выяснено, что творчество представляет собой индивидуальную или коллективную деятельность человека, направленную на создание качественно новых, неизвестных ранее духовных или материальных ценностей. Отмечается, что художественно-творческая деятельность относится к специфичному виду эстетической деятельности, продуктом которой являются произведения искусства. Новизна, которая возникает в результате художественно-творческой деятельности, может иметь объективный или субъективный характер. Подчеркивается, что детское творчество на уроках музыкального искусства представляет собой познавательно-поисковую художественную практику. Такое творчество ценно тем, что школьники сами открывают для себя что-то новое, ранее неизвестное им в мире музыки. Важность этого творчества заключается в том, что оно выступает одним из показателей роста творческих возможностей ребенка. Определены педагогические условия организации художественно-творческой деятельности учащихся на уроках музыкального искусства: учет возрастных и индивидуальных особенностей учащихся, их систематическое привлечение к различным видам художественно-творческой деятельности, обеспечение поэтапной подготовки учащихся к художественно-творческой деятельности, активизацию и стимулирование их творческих проявлений. Реализация этих условий позволит учителю музыкального искусства значительно усилить эффективность такой деятельности, эмоционально настроить детей на творчество и вселить в них уверенность в своих силах.

Ключевые слова: творчество, художественно-творческая деятельность, образовательная отрасль искусства, учитель музыкального искусства, педагогические условия, творческие задания.

ORGANIZATION OF THE STUDENTS' ARTISTIC AND CREATIVE ACTIVITY AT THE MUSICAL ART LESSONS**I. M. Bodnaruk**

The article deals with the problem of creative development of the student's personality in terms of his involvement in artistic and creative activity at the musical art lessons. It was found that creativity is an individual or collective human activity aimed at creating qualitatively new, previously unknown spiritual or material values. It is noted that artistic and creative activity refers to the specific type of aesthetic activity, of which products are artworks. The novelty that arises as a result of artistic and creative activity can be objective or subjective. It is emphasized that the children's creativity at the musical art lessons are an informative and exploratory art practice. Such creativity is valuable because the students discover something new, previously unknown to them in the world of music. The importance of this creativity lies in being one of the indicators of growth of the child's creative potential. The pedagogical conditions for the organization of students' artistic and creative activity at the musical art lessons, including considering age and individual characteristics of the students, their systematic involvement in various types of artistic and creative activity, providing gradually preparation of the students to artistic and creative activity, increasing and stimulation of their creativity are determined. The implementation of these conditions will much more improve the effectiveness of such activities for the musical art teacher, emotionally adjust of the children on creativity and provide their self-confidence.

Key words: *Creativity, artistic and creative activity, art educational branch, musical art teacher, pedagogical conditions, creative tasks.*

Боднарук Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна). E-mail: irina.bodnaruk21@gmail.com

Боднарук Ирина Николаевна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры музыки Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (г. Черновцы, Украина). E-mail: irina.bodnaruk21@gmail.com

Bodnaruk Iryna Mykolayivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Music of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). E-mail: irina.bodnaruk21@gmail.com